

Ks. dr hab. Rafał Bednarczyk, prof. UKSW
Katedra Komunikacji Wiary i Historii Katechezy
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

**Ocena dorobku naukowo-badawczego i rozprawy habilitacyjnej
ks. dra Adama Bielinowicza,**

Rozwój kompetencji informatycznych nauczycieli religii w archidiecezji warmińskiej,
Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
Olsztyn 2020 (ss. 327).

Plan recenzji:

1. Kwalifikacje oraz przebieg pracy zawodowej Habilitanta.
2. Dorobek naukowo-badawczy.
3. Rozprawa habilitacyjna.
4. Ocena końcowa.

1. Kwalifikacje oraz przebieg pracy zawodowej Habilitanta

Ks. Adam Bielinowicz urodził się 3 lipca 1972 r. w Szczytnie. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie uwieńczone obroną magisterium z teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie w 1998 r. Po święceniach kapłańskich pracował przez siedem lat jako wikariusz oraz katecheta w par. Bogurodzicy Dziewicy Matki Kościoła w Olsztynie. W latach 2005-2009 odbył studia specjalistyczne z katechetyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Stopień doktora nauk teologicznych w zakresie katechetyki uzyskał w 2009 roku na Wydziale Teologicznym UKSW na podstawie dysertacji *Katechizacja w archidiecezji warmińskiej w latach 1945-2005*, której promotorem był ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek SDB.

W swojej pracy łączy zadania naukowe z działalnością administracyjno-formacyjną w stosunku do nauczycieli religii pracujących na terenie archidiecezji warmińskiej. Od roku 2005 jest pracownikiem Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie pełniąc w nim funkcję referenta, następnie wicedyrektora i od 2016 r. – dyrektora. Wydziału

Nauki Katolickiej. W roku 2017 został mianowany wikariuszem biskupim ds. katechezy w archidiecezji warmińskiej. Miejszem jego rozwoju naukowego Habilitanta stał się Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, w którym został zatrudniony w 2009 r. na stanowisku adiunkta przy Katedrze Katechetyki i Pedagogiki Religii. Obszarem jego aktywności dydaktyczno-badawczej stały się m.in. następujące przedmioty wykładowe: Technologia informacyjna, Technologia informacyjna w pracy pedagogicznej, Podstawy pedagogiki, Dydaktyka nauczania religii. Prowadzi także seminarium naukowe z katechetyki, czego efektem było wypromowanie siedmiu magistrów teologii.

Habilitant od 2017 r. jest członkiem dwóch organizacji naukowych: Stowarzyszenia Katechetyków Polskich oraz Polskiego Towarzystwa Informatycznego. W 2019 r. został mianowany Rzecznawcą ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych przy Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Jest także członkiem redakcji punktowanego czasopisma naukowego „Forum Teologiczne”.

Ujmując całościowo aktywność dydaktyczno-naukową oraz katechetyczną (w tym administracyjno-formacyjną) Habilitanta można stwierdzić, że posiada on zarówno bogate doświadczenie praktyczne w dziedzinie katechetyczno-wychowawczej, a jego działalność naukowa wyrastała w powiązaniu z poszukiwaniami na płaszczyźnie naukowej rozwiązań służących podnoszeniu efektywności procesu formacji katechetycznej. W przypadku dziedziny, jaką jest katechetyka to połączenie jest całkowicie zasadne, a ponadto nadaje poszukiwaniom naukowym walor sprawdzalności, co również jest bardzo cenne.

2. Dorobek naukowo-badawczy

Na dorobek naukowy Habilitanta po uzyskaniu doktoratu przedstawiony do ocen składa się łącznie 30 publikacji. Są to:

- 2 książki autorskie (pierwsza to modyfikacja doktoratu, druga - rozprawa habilitacyjna),
- 3 książki redakcyjne,
- 14 rozdziałów w monografiach naukowych,
- 11 artykułów w czasopismach naukowych: „Studia Warmińskie”, „Forum Teologiczne”, „Studia Katechetyczne”, „Studia Elbląskie”, „Studia Wschodniosłowiańskie”.

Pod względem ilościowym dorobek naukowy Habilitanta nie jest szczególnie obfity, ale też całkowicie wystarczający by uznać w nim dojrzałego i poważnego kandydata do stopienia doktora habilitowanego. W wykazie nie ma informacji o jego działalności recenzenckiej. Ten

rodzaj twórczości polegający na publikowaniu w czasopismach recenzji pozycji naukowych jest zwykle potwierdzeniem umiejętności wchodzenia w dyskurs z innymi badaczami oraz sygnalizuje kierunki podejmowanych poszukiwań problemów naukowych. Być może takie opracowania wyszły także spod pióra ks. dra Adama Bielinowicza, a jedynie nie zostały przez niego uwzględnione w wykazie. W autoreferacie Habilitanta znajdujemy informacje o jego udziale w trzech redakcji podręczników do nauki religii, do których napisał 6 jednostek tematycznych. Ten rodzaj aktywności z punktu widzenia specjalności katechetycznej jest niezwykle ważny, ponieważ pozwala zmierzyć się teoretykom katechezy z wyzwaniem przygotowania możliwie kompetentnych i przystępnych materiałów do prowadzenia lekcji religii. Nie jest to działalność stricte naukowa, jednak jej podejmowanie (bądź też nie podejmowanie) świadczy o rozwoju istotnych umiejętności kandydata na stopień doktora habilitowanego. W tym wypadku doświadczenie ks. dra Adam Bielinowicza prezentuje się dość skromnie, a szkoda.

Charakteryzując publikacje składające się na dorobek naukowy Habilitanta należy podkreślić, iż ukazywały się one w wydawnictwach naukowych oraz w czasopismach punktowanych znajdujących się w bazie ERIH PLUS („Studia Warmińskie”, „Forum Teologiczne”). Docenić należy zwłaszcza 2 opracowania anglojęzyczne (rozdział w monografii i artykuł naukowy). Dokonując zestawienia publikacji i prowadzonych badań naukowych przy uwzględnieniu autoreferatu Habilitanta można wskazać następujące obszary badawcze, które w jego twórczości zajęły najwięcej miejsca:

- 1) historia katechezy,
- 2) katechetyka fundamentalna, dydaktyka i metodyka nauczania religii,
- 3) pedeutologia (zwłaszcza w odniesieniu do nauczycieli religii),
- 4) historia Kościoła i humanistyka (historia kultury).

Ich różnorodność świadczy o szerokich zainteresowaniach naukowych Habilitanta oraz o jego zróżnicowanym warsztacie naukowym niezbędnych w opracowaniach wielorakich zagadnień. Posiada zatem szeroki przegląd różnych obszarów katechetyki, a zatem nie jest specjalistą w zakresie jednego zagadnienia czy dość hermetycznej problematyki badawczej.

Ad. 1. W tym obszarze znalazło się 6 publikacji ks. dra Adama Bielinowicza, w tym jego rozprawa doktorska. W swoich badaniach sięgał wprawdzie do odległej przeszłości (*Śłużba Boża w świetle Ustawy kościelnej z 1731 roku w Królestwie Pruskim*, w: *Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1515-1945)*, red. W. Nowak, Olsztyn 2000, s. 129-168. Opracowanie to zostało wydane przed doktoratem,

dlatego nie zalicza się go do dorobku poddawanego ocenie), jednak zdecydowanie więcej uwagi poświęcił historii współczesnej:

Katechizacja w diecezji i archidiecezji warmińskiej w latach 1945-2005, Olsztyn 2010;
Nauczanie religii w archidiecezji warmińskiej 1992-2012, w: 20-lecie archidiecezji i metropolii warmińskiej. Wierność tradycji – służba współczesności, red. A. Kopiczko, Olsztyn 2012, s. 83-96;
Katecheza parafialna w archidiecezji warmińskiej stan obecny (październik 2012) i wyzwania na przyszłość, „Studia Warmińskie” 50 (2013), s. 69-78;
Znaczenie katechizmu ks. Tadeusza Świrtuna, w: Veritas Christi Liberat. Księga Pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Jacka Jezierskiego w 65. rocznicę urodzin, 40. rocznicę kapłaństwa i 20. rocznicę biskupstwa, red. K. Parzych-Blakiewicz, P. Rabczyński, J. Wojtkowski, Olsztyn 2014, s. 569-578;
Przygotowanie do małżeństwa w ramach szkolnego nauczania religii w opinii katechetów zatrudnionych na terenie archidiecezji warmińskiej, w: Favor matrimonii? Teoria i praktyka, red. L. Świto, M. Tomkiewicz, Olsztyn 2014, s. 91-104;
Przygotowanie alumnów do nauczania religii i katechezy parafialnej, prowadzone w WSD „Hosianum” w latach 1949-2015, w: Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565-2015), red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 371-379.

Tego typu opracowania mają duże znaczenia dla utrwalania dorobku pracy poprzednich pokoleń chroniąc ją w wielu wypadkach od zapomnienia. Tworzą także syntetyczny obraz przeszłości i służą analizie zjawisk posiadających wpływ na rozwój bądź osłabienie katechezy. Tego typu praca domaga się kontaktu ze źródłami archiwalnymi, docierania do świadków historii lub też interesujących artefaktów. Także tworzenie obrazu stanu obecnego działalności wybranej formy katechezy będzie miało znaczenie dla przyszłych badaczy, jako znaczące źródło historyczne. Te cechy warsztatu naukowego są obecne w twórczości ks. dra Adama Bielinowicza. Skupia się głównie na wątkach lokalnych związanych z archidiecezją warmińską. Z pewnością okrasilyby katalog opracowań poświęconych temu obszarowi badawczemu pozycje dotyczące historii katechezy wykraczające poza obszar lokalny. Nie można czynić z tego zarzutu wobec Habilitanta, ponieważ te prace mają swoją unikatową wartość dla środowiska, w którym wzrastał i w którym pracuje. Dla rozwoju naukowego w tej dziedzinie byłoby to dla niego kolejnym krokiem do podjęcia. Obecnie stają się coraz bardziej pożądane opracowania zmierzające do tego stworzenia syntetycznego i całościowego obrazu polskiej katechezy w okresie po II wojnie światowej.

Ad. 2. W tej kategorii publikacji Habilitanta znalazły się jego opracowania powiązane z jego aktywnością dydaktyczną prowadzoną na Wydziale Teologii UWM. Zajmując się na uczelni przygotowaniem przyszłych nauczycieli religii, a także formacją katechetów już pracujących na terenie jego archidiecezji, przygotował szereg artykułów służących

uprzystępnianiu szczegółowych zagadnień z zakresu metodyki katechetycznej oraz katechetyki fundamentalnej. W tej grupie znalazło się najwięcej, bo 12 następujących opracowań:

- The importance of nonverbal dialogue in a personal development process* [Znaczenie komunikacji niewerbalnej w procesie osobistego rozwoju], w: *Improvement of pupils disciplining skills*, red. A. Bielinowicz, Olsztyn 2011, s. 53-61;
- Nowe programy i podręczniki nauczania religii w archidiecezji warmińskiej*, „Studia Warmińskie” 49 (2012), s. 123-135;
- Negocjacje jako przedmiot refleksji naukowej. Literatura i stanowiska badawcze w zakresie negocjacji*, w: *W służbie Bogu i człowiekowi*, red. A. Bielinowicz, Olsztyn 2013, s. 217-226;
- Przygotowanie młodzieży do bierzmowania w archidiecezji warmińskiej*, w: *Ut in omnibus glorificetur Deus*, red. M. Jodkowski, Olsztyn 2013, s. 71-82;
- Teoretyczne podstawy konfliktów i ich znaczenie w szkolnym nauczaniu religii*, w: *Języki lustrami kultury*, red. A. Bielinowicz, Olsztyn 2014, s. 165-172;
- Korelacja szkolnego nauczania religii z edukacją regionalną w Kościele rzymskokatolickim na przykładzie archidiecezji warmińskiej*, w: *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, red. M. Guziuk-Tkacz i in., Białystok-Olsztyn 2014, s. 183-195;
- Korelacja szkolnego nauczania religii z edukacją zdrowotną na przykładzie archidiecezji warmińskiej*, „Studia Elbląskie” 15 (2014), s. 405-414;
- Zagadnienie aborcji w założeniach programowych i wybranych podręcznikach do religii*, „Studia Warmińskie” 52 (2015), s. 151-162;
- Stworzenie świata i człowieka w założeniach programowych i wybranych podręcznikach do nauczania religii*, w: *Naukowy a religijny obraz początku wszechświata i człowieka. Perspektywy dialogu*, red. J. Galbiak i in., Olsztyn 2015, s. 125-141;
- The issue of old age in curriculum guidelines for religious education* [Problem starości w założeniach programowych nauczania religii], „Forum Teologiczne” 17 (2016), s. 119-130;
- Blog – użyteczne narzędzie katechizacji*, „Studia Warmińskie” 53 (2016), s. 193-204;
- Statuty I (XIV) Synodu archidiecezji warmińskiej wobec wybranych wskazań „Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji” (1997)*, „Studia Katechetyczne” 13 (2017), s. 65-78.

Wykaz tytułów przedstawionych opracowań wskazuje także na zainteresowania Habilitanta w takich problemami badawczymi, jak komunikacja personalna, programy i podręczniki do nauczania religii, korelacja międzyprzedmiotowa, czy nowoczesne narzędzia komunikacji cyfrowej w katechezie. Samo zestawienie tematyczne potwierdza wszechstronność badawczą ks. dra Adama Bielinowicza, który z równą wytrwałością analizuje podręczniki i programy nauczania religii oraz wątki służące rozwijaniu narzędzi w zakresie komunikacji. Te zagadnienia wydają się dzisiaj osiągać szczególny ciężar gatunkowy, ponieważ wciąż otwarte staje się pytanie o kierunek rozwoju programów do nauczania religii w zmieniającej się szkole (przy aktualnym kontekście cywilizacyjnym) oraz o podnoszenie kompetencji komunikacyjnych. Podejmowanie tychże zagadnień ma zatem wartość dla współczesnej myśli katechetycznej, ponieważ zajmują one umysły zarówno teoretyków katechezy, osób odpowiedzialnych za katechezę w Polsce oraz samych katechetów. Stanowią tym samym cenny wkład Habilitanta w refleksję nad tymi zagadnieniami.

Ad. 3. Pedeutologia, będąca działem pedagogiki podejmującym refleksję nad zawodem nauczyciela, jego osobowością, kształceniem i samokształceniem, stała się także dziedziną twórczych zainteresowań ks. dra Adama Bielinowicza. Najważniejszym dziełem, które stanowi wyraz jego intensywnych badań naukowych w tym obszarze, jest przedłożona do recenzji rozprawa habilitacyjna. Prócz niej w tymże obszarze można umieścić 2 artykuły:

Kompetencje nauczycieli w kontekście różnorodności kulturowej w opinii katechetów archidiecezji warmińskiej, w: Religia i edukacja w konfrontacji z różnorodnością kulturową, red. J. Garbula, J. Pawlik, Olsztyn 2017, s. 157-170;

Recepcja dokumentu „Nauczanie i wychowanie chrześcijańskie w parafii – I (XIV) Synodu Archidiecezji Warmińskiej” wśród nauczycieli religii, „Studia Warmińskie” (54) 2017, s. 169-183.

Najpoważniejszym i najdojrzałszym dziełem w zakresie pedeutologii jest rozprawa habilitacyjna ks. dra Adama Bielinowicza. W niej oraz na potrzeby pozostałych artykułów zastosowana została metodologia badań ankietowych służących rozpoznaniu ważnych kompetencji nauczycielskich w świadomości określonej grupy nauczycieli. Nauczyciele, a wśród nich nauczyciele religii są ważną grupą społeczną, od której oczekuje się wysokich kwalifikacji oraz dyspozycji moralnych. Nie jest łatwo sprostać tym stale rosnącym oczekiwaniom, a także wymogom natury prawno-organizacyjnej w nieustannie zmieniającej się rzeczywistości szkolnej. Z tej racji wszelkie próby diagnozowania tego środowiska w zakresie posiadanych kompetencji oraz motywacji do pracy i rozwoju zawodowego stanowią cenny wkład w rozwój tej wąskiej subdyscypliny pedagogicznej, a także wnoszą szereg inspiracji co do kierunków działań służących wspieraniu nauczycieli w ich niełatwej pracy. Można zapewne spodziewać się, iż właśnie w tym obszarze będą powstawały kolejne prace Habilitanta, które oby nie tylko opisywały świadomość nauczycieli co do wybranych elementów ich tożsamości czy kompetencji, ale zmierzały do wypracowania nowych propozycji formacji i wsparcia dla nich. Zebrane dotychczas doświadczenie naukowe powinno w wypadku ks. dra Adama Bielinowicza zaprocentować jeszcze bardziej pogłębionymi i wnikliwymi badaniami, dzięki którym będą powstawały holistyczne ujęcia przybliżające sytuację i ogólnie sytuację polskich nauczycieli (nie tylko związanych z nauczaniem religii).

Ad. 4. Ostatnią grupę tematyczną opracowań naukowych ks. dra Adama Bielinowicza tworzą artykuły zaliczane do historii Kościoła i humanistyki. Ich związek z katechetyką jest stosunkowo luźny, co nie oznacza, że ich opracowanie wykracza poza dziedzinę reprezentowaną przez Habilitanta. Katecheza jest realizowana w kontekście określonej kultury i sama też tworzy rodzaj kultury, stąd tematyka humanistyczna oraz historyczna mieści się w obszarze bezpośrednich zainteresowań katechetów i pedagogów religijnych. W tym

wypadku również można dostrzec odmienną specyfikę nie tylko z racji na przedmiot badawczy, ale także na metodologię badawczą. W tej kategorii znalazło się 5 publikacji:

Rewindykacja majątku kościelnego w diecezji i archidiecezji warmińskiej po 1989 roku, w: *W służbie Bogu i człowiekowi*, red. A. Bielinowicz, Olsztyn 2013, s. 227-236;
Działalność stowarzyszenia Centrum Ochootników Cierpienia Archidiecezji Warmińskiej, „*Studia Warmińskie*” 51 (2014), s. 283-296;
Opinie prasowe w dziennikach olsztyńskich z lat 1990-1991 o powrocie nauczania religii do szkół, w: *Christo et Ecclesiae, Patrie et Scientiae*, red. J. Guzowski, Olsztyn 2015, s. 245-254;
Działalność Krajowego Stowarzyszenia Brasławian na rzecz rozwoju różnorodności kulturowej społeczności lokalnej, w: *Poznać, aby zrozumieć – misyjny wymiar Kościoła. Księga Jubileuszowa dedykowana ks. dr. hab. Jackowi Janowi Pawlikowi SVD, prof. UWM z okazji 65. rocznicy urodzin, 40. lat kapłaństwa i 30-lecia pracy naukowej*, red. B. Rozen, R. Kordoński, Olsztyn 2017, s. 89-97;
Edukacyjna działalność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wileńsko-Nowogródzkiej w Szczytnie w kontekście międzykulturowym, „*Studia Wschodniosłowiańskie*” 18 (2018), s. 321-333.

Część z wymienionych opracowań poświęconych jest różnym stowarzyszeniom, co wskazuje na powiązania Habilitanta w tymiż społecznościami. Jest to również szczególna wartość przy ocenie badacza, który podejmuje tematy odnoszące się do stosunkowo niewielkich wspólnot. To świadczy, że jest wnikliwym obserwatorem rzeczywistości potrafiącym dostrzec i zreferować w kluczu pedagogicznym różne aspekty ich działalności. Ten rodzaj refleksji służy także rozwojowi myśli katechetycznej i samej katechezie, która jest otwarta na wychodzenie do nowych środowisk. Przedstawione opracowania potwierdzają, iż również w taki sposób można scharakteryzować profil ks. dra Adama Bielinowicza jako katechetyka. Wiąże się to jednak zawsze z dodatkowym wysiłkiem penetrowania nowych obszarów naukowych i sięgania do odrębnej metodologii, co także zasługuje na docenienie.

Dorobek Habilitanta w zakresie wygłaszanych referatów na konferencjach naukowych należy ocenić jako znaczący. Na szczególne podkreślenie zasługuje udział z referatami wygłaszanymi po rosyjsku i po angielsku na konferencjach za granicą: w Rosji (w Jarosławiu - Министерство образования и науки Российской Федерации, «Московский социально-гуманитарный институт» Филиал в городе Ярославле), na Białorusi (w Grodnie - Гродненский государственный университет имени Янки Купалы), w Niemczech (w St. Augustin - Kölner Hochschule für Katholische Theologie) i w Gruzji (w Kutaisi - Akaki Tsereteli State University). Zdobywane w ten sposób doświadczenie naukowe i nawiązywane kontakty międzynarodowe przyczyniają się nie tylko do rozwoju samego Habilitanta, ale także służą promocji polskiej myśli katechetycznej w innych krajach Europy. Docenić należy także kompetencje językowe ks. dra Adama Bielinowicza, który potrafi poruszać się w obszarze

Europy wschodniej i zachodniej. Jest to niezwykle istotna umiejętność w przypadku każdego naukowca, a to bardzo pozytywnie rokuje w odniesieniu do Habilitanta.

Prócz wspomnianych konferencji zagranicznych na liście osiągnięć ks. dra Adama Bielinowicza znalazły się 2 referaty na konferencjach międzynarodowych organizowanych w kraju oraz 5 wystąpień z prelekcjami na konferencjach ogólnopolskich. Kilkakrotnie angażował się także w prace komitetów organizacyjnych konferencji naukowych na Wydziale Teologii UWM, a ponadto był głównym organizatorem 20 konferencji szkoleniowych dla katechetów archidiecezji warmińskiej.

Habilitant nie przedstawił w swoim dorobku osiągnięć w postaci aplikowanych projektów lub grantów naukowych. Na tym polu wykazał się jedynie udziałem w charakterze członka w trzech projektach badań statutowych kierowanych przez innych naukowców na UWM. Ten aspekt aktywności naukowej prezentuje się jako najslabszy w odniesieniu do Habilitanta. W obecnych warunkach staje się to nieodzownym wymogiem w stosunku do pracowników nauki. Takie oczekiwania stają się normą na polskich uniwersytetach i również nasz kandydat do stopnia doktora habilitowanego będzie musiał próbować im w przyszłości sprostać.

Działalność naukowo-dydaktyczna ks. dra Adama Bilinowicza obejmowała także kierowanie seminarium naukowym. Efektem tej pracy było wypromowanie 7 magistrów teologii. Ponadto jest promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej przygotowywanej na Wydziale Teologii UWM. Jego doświadczenie w tym zakresie wzbogaciło także przygotowywanie 14 recenzji prac magisterskich.

Podsumowując ten punkt recenzji należy stwierdzić, że dorobek naukowy przedstawiony przez Habilitanta do oceny, a także jego wielokierunkowa aktywność dydaktyczna i formacyjna, pozwala dostrzec w nim właściwego kandydata na samodzielnego pracownika nauki. Jego osiągnięcia naukowe pod względem ilościowym i jakościowym odpowiadają wymogom stawianym wobec takich osób. Jest aktywnym uczestnikiem konferencji naukowych (międzynarodowych i ogólnopolskich) podejmującym także wystąpienia w językach angielskim i rosyjskim w ośrodkach zagranicznych. Zastrzeżenia może rodzić jedynie niewielka aktywność recenzencka Habilitanta, w zakresie przygotowywania projektów badawczych, a także popularyzatorska (zwłaszcza w zakresie opracowywania materiałów do katechezy). Wobec powyższego potwierdzam, że dorobek naukowy przedstawiony do recenzji jest wystarczający i w pełni dokumentuje umiejętności naukowo-badawcze Habilitanta.

3. Rozprawa habilitacyjna

Przedmiotem oceny jest rozprawa habilitacyjna pt. *Rozwój kompetencji informatycznych nauczycieli religii w archidiecezji warmińskiej*. Została ona opublikowana w formie monografii naukowej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w roku 2020. Dzieło to liczy ogółem 327 stron. Recenzję wydawniczą studium ks. dra Adama Bielinowicza napisali ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek SDB (UKSW) oraz dr hab. Piotr Drzewiecki, prof. UKSW.

Książka habilitacyjna ks. dra Adama Bielinowicza składa się ze strony tytułowej, spisu treści (s. 5-6), wykazu skrótów (s. 7), wstępu (s. 9-16), pięciu rozdziałów: *I. Technologie informacyjno-komunikacyjne w nauczaniu religii rzymskokatolickiej* (s. 17-79); *II. Kompetencje informatyczne nauczyciela religii* (s. 81-148); *III. Metodologia badań* (s. 149-160); *IV. Analiza wyników badań* (s. 161-259); *V. Wnioski i postulaty* (261-280), zakończenia (s. 281-287), bibliografii (s. 289-309), aneksu (s. 311-318), spisu tabel (s. 319-320) spisu wykresów (s. 321-322) i summary (s. 323-327). Struktura rozprawy zdradza podwójny profil zamysłu badawczego – wymiar teoretyczny służący określeniu współczesnych wymogów związanych z kompetencjami informatycznymi nauczycieli oraz empiryczny – ukierunkowany na zdiagnozowanie określonej grupy nauczycieli w celu wydobycia wniosków naukowych (próby uchwycenia dynamizmów wpływających na specyfikę ustosunkowania nauczycieli do narzędzi cyfrowych) oraz postulatów z zakresu pedeutologii (działań na płaszczyźnie formacji i doksztalcania nauczycieli). Tak zaprojektowany zamysł badawczy odpowiada schematowi stosowanemu na terenie teologii pastoralnej (której częścią jest katechetyka), ponieważ zawiera opis stanu idealnego (pożądanego) w zakresie kompetencji informatycznych, następnie etap diagnozujący odpowiadający na pytanie – jaki jest stan faktyczny oraz etap postulatywny - formułujący propozycję działań zmierzających do rozwiązania problemu praktycznego stojącego na drodze do osiągnięcia stanu oczekiwanego. W tym sensie struktura namysłu pracy jest klasyczna i nie budzi zastrzeżeń. Pewne wątpliwości budzą proporcje rozmiarów poszczególnych rozdziałów (brak tu symetrii) oraz zbyt skrótowe tytuły rozdziałów III, IV i V. Zwłaszcza brzmienie rozdziału trzeciego jest jaskrawo krótkie, ponieważ rodzi się pytanie, czy odnosi się on do całej pracy, czy tylko jej części. Takich wątpliwości byłoby mniej, gdyby autor wyodrębnił dwie części pracy – teoretyczną (dwa pierwsze rozdziały) i empiryczną (pozostałe). Nie jest to dużym zastrzeżeniem, jednak w tym miejscu nie sposób go pominąć.

Głównym celem badawczym było zdiagnozowanie poziomu kompetencji informatycznych wśród nauczycieli religii pracujących w szkołach na terenie archidiecezji warmińskiej z uwzględnieniem kontekstu katechezy parafialnej [por. s. 14]. Habilitant, co trzeba podkreślić, w tym celu przygotował sześć hipotez badawczych, które zamierzał zweryfikować:

1. *Zakłada się, że w związku z niskim poziomem kompetencji informatycznych nauczycieli religii TIK wykorzystywane są w stopniu niedostatecznym przez nauczycieli religii do przygotowanie i prowadzenia lekcji.*
2. *Przypuszcza się, że stan rzeczywisty kompetencji informatycznych badanych nauczycieli religii jest niezgodny ze stanem postulowanym w dokumentach*
3. *Przypuszcza się, że występują obiektywne przyczyny niedostatecznego wykorzystania TIK przez nauczycieli religii.*
4. *Zakłada się, że istnieją słabe punkty w kształceniu przyszłych nauczycieli religii formacji permanentnej w zakresie TIK.*
5. *Zakłada się istnienie czynników, które mogą przyczynić się do rozwoju kompetencji informatycznych nauczycieli religii.*
6. *Przypuszcza się, że większość nauczycieli religii zamierza rozwijać własne kompetencje informatyczne [s. 152].*

W celu uzyskania odpowiedzi na ukryte w hipotezach szczegółowe pytania badawcze, Habilitant przeprowadził sondaż diagnostyczny wśród 256 nauczycieli religii z terenu archidiecezji (co stanowiło blisko połowę wszystkich zatrudnionych). Ponadto przeprowadził badania jakościowe w postaci wywiadu z szóstką nauczycieli. Tak szerokie badania dostarczyły cenny materiał pozwalający na przeprowadzenie wielorakich analiz i konstruowanie postulatów pedeutologicznych. W tym względzie główna koncepcja pracy oraz dobrane narzędzia badawcze nie budzi zastrzeżeń (można było jedynie oczekiwać nieco szerszego opisu metodologii naukowej we wstępie do rozprawy).

Na bardzo wysoką ocenę zasługuje sam pomysł badawczy, ponieważ dotąd nikt w Polsce podobnych opracowań nie podejmował. W tym względzie praca ks. dra Adama Bielinowicza jest pionierska i otwiera tak naprawdę dyskusję na temat poziomu kompetencji informatycznych nauczycieli religii oraz sposobów wykorzystania tego narzędzia w katechezie szkolnej i parafialnej. Wprawdzie sam temat nowoczesnych środków w katechezie pojawiał się w opracowaniach różnych autorów, jednak dotąd nikt nie postawił tak wyraźnych pytań co do potrzeb formacyjnych tej grupy nauczycieli w omawianym zakresie. Ukazanie się rozprawy następuje też w momencie tyleż co brzemienym jak i symbolicznym – w chwili nasilającej się pandemii Covid-19 zmuszającej do prowadzenia nauki w szkołach i na uczelniach przy użyciu narzędzi wirtualnych. Dramatyczna sytuacja wymusiła na nauczycielach i uczniach rozwinięcie szeregu umiejętności w zakresie edukacji zdalnej, co, jak należy przypuszczać, może okazać się stałym trendem w edukacji na niemal wszystkich poziomach. Wobec tego książka

habilitacyjna posiada wartość trudną do przecenienia. Drobną *skazą* założeń badawczą było ograniczenie się do nauczycieli archidiecezji warmińskiej, tym samym Habilitant ponownie przedmiotem swych badań uczynił środowisko lokalne. W rozprawie habilitacyjnej można było się pokusić o przeprowadzenie badań porównawczych, np. nauczycieli z różnych diecezji lub nauczycieli innych przedmiotów. Z pewnością taki materiał dostarczyłby dodatkowych informacji pozwoliłby na wysnucie bardziej pogłębionych wniosków naukowych natury bardziej ogólnej.

W tym miejscu należy podkreślić i docenić szczególne kompetencje, jakie Habilitant rozwinął przez długie lata swojej pracy najpierw w charakterze nauczyciela religii po święceniach kapłańskich (1998 r.), poprzez studia i zatrudnienie na stanowisku adiunkta na Wydziale Teologii UWM [zob. Autoreferat, s. 2]. W tym czasie starał się pogłębiać swoje umiejętności i kompetencje w zakresie posługiwania się technikami informacyjno-komunikacyjnymi w edukacji (TKI), czego zwieńczeniem stały się w jego wypadku studia podyplomowe na Wydziale Matematyki i Informatyki UWM w Olsztynie poświęcone zaawansowanym technologiom informatycznym. Wytworzone dzięki temu unikatowe kompetencje Habilitanta w sposób naturalny predestynowały go do napisania solidnego opracowania plasującego się na styku katechetyki, pedagogiki (pedeutologii) i informatyki. Dzięki swoim szczególnym kompetencjom potwierdzonym w przedłożonej do oceny rozprawie poszerzony został dyskurs naukowy pomiędzy katechetyką a naukami związanymi z TIK. Można jedynie sobie życzyć, aby był on w przyszłości owocnie podejmowany przez coraz szersze grono specjalistów z tych dziedzin. Z pewnością ks. dr Adam Bielinowicz, posługujący się obydwoma językami (katechetyków i informatyków), może przyczynić się do ożywienia wymiany w obrębie tychże subdyscyplin naukowych o dużym znaczeniu dla rozwoju naszej cywilizacji.

Habilitant podchodząc do swoich badań nie wyzbył się całkowicie emocjonalnego do nich podejścia. W pracy naukowej zaangażowanie jest niezwykle cennym motywatorem działań twórczych i pod pewnym względem jest też wartością. To sprawia, że autor jest bardzo przekonujący w swoich wywodach i wnioskach. Może jednak pozbawiać go dystansu i poszukiwania pełnego obiektywizmu prowadzonych badań. W przypadku Habilitanta są to raczej spostrzeżenia wynikające z pewnych niuansów niż zasadniczych wypaczeń. Daje się bowiem wyczuć jego przekonanie, że wzrost wykorzystania narzędzi informatycznych jest istotnym kluczem do podniesienia efektywności samej katechizacji [por. s. 21]. Nie można odmówić racji takiemu stanowisku, jednak trzeba też przyjmować go z ostrożnością i opatrzyć zastrzeżeniami. Ks. dr Adam Bielinowicz również sygnalizuje, że ma świadomość ograniczeń,

jakie w tym zakresie posiada Internet stawiając pytanie: *czy technologia informatyczne mogą pomóc w poznaniu Boga?* W odpowiedzi na nie przywołuje zdanie ks. A. Stopki: *Boga nie można spotkać w sieci, ale można spotkać ludzi, którzy do Niego zaprowadzą* [s. 31-32]. Wydaje się, że ten obszar nie został wystarczająco rozwinięty zwłaszcza na płaszczyźnie przeprowadzonych badań. Być może ten aspekt musi jeszcze dojrzeć, aby został bardziej wnikliwie zbadany.

Język rozprawy jest precyzyjny, uporządkowany, logiczny. Rzadko zdarzają się jakieś lapsusy językowe (tytułem potwierdzenia zacytuję jedno zdanie: *W celu zobrazowania tego zjawiska należy uświadomić sobie, że Internet potrzebował zaledwie kilku lat, aby korzystała z niego większość domów w naszym kraju* s. 11. Trudno sobie wyobrazić, jak domu korzystają z Internetu). Dbłość o styl naukowy i porządek w zakresie warsztatu naukowego zdradzają już doświadczonego autora wielu solidnych opracowań. Wykorzystanie źródeł pracy także wskazuje na rzetelność naszego Habilitanta. Znakomicie porusza się w aktach prawa międzynarodowego oraz polskiego poświęconych kompetencjom informatycznym nauczycieli, dokonując ich interpretacji i oceny. Pod tym względem z mniejszą starannością zreferował kompetencje i kwalifikacji katechetów zawarte choćby w Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji (dziś zapewne sięgnąłby do najnowszego dokumentu katechetycznego – Dyrektorium o Katechizacji, w którym tematyka nowoczesnych mediów została wyraźnie poszerzona) ograniczając się do przedstawienia wskazań zawartych w Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce [s. 127-137]. Brakuje osadzenia kompetencji informatycznych w założeniach formacji katechetów zwłaszcza w wymiarze kompetencji pedagogicznych i humanistycznych. TKI są tylko narzędziem w ręku człowieka i od jego całościowych kompetencji osobowych (nie tylko informatycznych) zależy poziom ich wykorzystania.

Wnioski i postulaty będące efektem przeprowadzonych badań wykazały w przynajmniej kilku punktach fałszywość zakładanych przez Habilitanta hipotez badawczych. Wyniki badań potwierdziły, że większość nauczycieli religii korzysta z TIK na swoich lekcjach (82 % stosuje je kilka razy w tygodniu). Szczegółowe pytania zastosowane w sondażu pozwoliły wykazać także ogólnie wysoki poziom kompetencji w zakresie posługiwania się podstawowymi narzędziami cyfrowymi (co sfalsyfikowało także drugą hipotezę). W powiązaniu z takim wynikiem weryfikacji pierwszych dwóch hipotez brzmienie trzeciej traci swoje uzasadnienie: *Przypuszcza się, że występują obiektywne przyczyny niedostatecznego wykorzystania TIK przez nauczycieli religii*. Skoro nie zostało potwierdzone *niedostateczne wykorzystanie TIK*, to trudno pytać o obiektywne przyczyny tego stanu. Ta sytuacja wskazuje na niefortunność zastosowanego w tym miejscu sformułowania, które w tym wypadku powinno brzmieć:

przyczyny utrudniające czy ograniczające wykorzystanie TIK. Kolejna hipoteza odnosząca się do potencjalnych słabych punktów w formacji nauczycieli religii w zakresie kompetencji informatycznych w zasadzie nie otrzymała jednoznacznej weryfikacji [zob. s. 276-277], natomiast przedostatnia została całkowicie potwierdzona (respondenci wskazali różne czynniki motywujące do rozwijania kompetencji informatycznych, spośród których najmocniejszym są oczekiwania wysuwane przez dyrekcję). Przypuszczenie, iż większość nauczycieli religii zamierza rozwijać swoje kompetencje informatyczne, uzyskało weryfikację tylko połowiczną.

W zakończeniu rozprawy wybrzmiewa konstatacja, iż Kościół i katecheza we współczesnym świecie musi coraz szybciej uczyć się posługiwania językiem świata, jakim jest Internet od dynamicznie rozwijające się TKI. To oznacza konieczność podnoszenia poziomu wyposażenia pracowni lekcji religii oraz sal parafialnych. Niezbędne się stają coraz lepsze pomoce katechetyczne i duszpasterskie, które będą odpowiadały oczekiwaniom „pokolenia XD” [zob. s. 282]. Tym samym nieodzowne jest przygotowywanie coraz lepiej przygotowanych do tych zadań katechetów i duszpasterzy. Zatem Kościół (w tym uczelnie katolickie) powinny podejmować refleksję na kierunkami kształcenia katechetycznego otwartego na ten rodzaj wiedzy, umiejętności i postaw, a także konsekwentnie go realizować. Wydaje się, że im szybciej będzie to następowało, tym łatwiej będzie można przestawić obecną edukację religijną na nowe tory. Niewątpliwie praca ks. dra Adama Bielinowicza dostarcza znakomity materiał do refleksji nad tym zagadnieniem.

Przed wieńczącymi całość recenzji sentencjami pozwolę sobie wyrazić radość, iż obecna formuła przewodu habilitacyjnego dopuszcza możliwość spotkania Habilitanta i podjęcia pogłębionej debaty naukowej. Lektura tej bardzo dojrzałej rozprawy zrodziła szereg pytań i przemyśleń, którymi chciałbym się podzielić i uzyskać dodatkowe wyjaśnienia od Habilitanta. Jedną z konstatacji recenzenta wysnutą na podstawie lektury rozprawy jest uświadomienie sobie, iż zdecydowana większość nauczycieli przyjmuje postawę bierną, pozostając na pozycji oczekiwania na decyzję dyrektora szkoły, proboszcza czy dyrektora Wydziału Nauki Katolickiej. Brak inicjatyw i pomysłów rozwojowych jest czymś głęboko niepokojącym. Być może niewłaściwie odczytałem pewne wnioski, jednak na to pytanie mógłby odpowiedzieć w tym wypadku przede wszystkim Habilitant. Ponadto zastanawia dość odtwórcze podejście do stosowanych narzędzi cyfrowych (charakterystyczne dla cyfrowych emigrantów). Zaznacza się w tym miejscu mocne oczekiwanie nauczycieli, że dzięki tym środkom otrzymają proste narzędzia, które zamiast nich „atrakcyjnie zajmą się uczniami”. Brakuje pytania o to jak używać tych środków, aby w odpowiedni sposób rozwijać osobowość uczniów, a nie ją zamykać czy zniekształcać? Jak ich użyć, aby kształtować w nich życiową

pasję, ciekawość świata i ludzi, prostą empatię oraz wrażliwość na wartości chrześcijańskie? Takie pytania są pokłosiem lektury książki habilitacyjnej, za co mogę tylko wyrazić pod adresem Habilitanta swoją głęboką radość i wdzięczność. Gratuluję mu znakomitego dzieła i całego przedłożonego co oceny dorobku. Rozprawę habilitacyjną uznaję za całkowicie odpowiadającą wymogom merytorycznym i formalnym stawianym tego typu pracom.

4. Ocena końcowa

Biorąc całościowo pod uwagę wykształcenie Habilitanta, jego doświadczenie naukowe i akademickie zdobyte w trakcie 11 lat pracy na stanowisku adiunkta na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie oraz dorobek naukowy pod względem ilościowym i formalnym (w tym rozprawę habilitacyjną), a także kwalifikacje i doświadczenie zawodowe związane z pełnionymi przez niego funkcjami kościelnymi (w tym piastowanie odpowiedzialności w zakresie administrowania i formowania nauczycieli religii zatrudnionych na terenie archidiecezji warmińskiej) potwierdzam, że jego dokonania naukowe stanowią znaczący wkład rozwój dyscypliny nauki teologiczne, jaką jest katechetyka. Analiza przedłożonego do oceny dorobku naukowego autorstwa ks. dra Adama Bielinowicza będącego podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego spełnia wymogi merytoryczne, ilościowe i formalne określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, art. 219 i zasługują na pozytywną ocenę. Wobec powyższego kieruję wniosek do Rady Naukowej Dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o kontynuowanie dalszych etapów przewodu habilitacyjnego ks. dra Adama Bielinowicza.

Warszawa, 20 października 2020 r.